

TROCĘ INFORMACJI O NASZYM HERBIE „TOPÓR”

W tworzeniu historii i kultury polskiej dawnych wieków, stan szlachecki odegrał wielką rolę. Wyznacznikiem tego stanu był herb. Nobilitacji, czyli nadania herbu i uznanie za szlachcica, dokonywał do 1578 roku sam król, później król pod kontrolą sejmu, na koniec, od roku 1601 - sejm, czyli sama brać szlachecka przez swych przedstawicieli. Herb umieszczano nad wejściem do pałaców i dworów, a także na sygnetach rodowych (fot. nr 18). Z czasem stał się on nieodłącznym składnikiem kultury polskiej. Wraz z konstytucyjnym zniesieniem stanu szlacheckiego w 1921 roku, wiedza o heraldyce malała i dzisiaj praktycznie nie istnieje, albo jest to znajomość powierzchowna.

Typowy herb składa się z barwnej tarczy, na której występuje godło-znak rodowy i hełmu nakrywającego tarczę, ozdobionego koroną i klejnotem, który pełnił funkcję ozdobną. Zarówno tarcze jak i hełmy ulegały przez wieki różnym stylizacjom (fot. nr 19).

Geneza: Topór był bronią bardzo popularną w okresie wczesnego średniowiecza, jako temat heraldyczny nie zdobył sobie jednak takiego uznania jak miecz. W heraldyce zachodniej pojawia się sporadycznie, występuje natomiast w najstarszym polskim herbie „Topór”: - *w polu czerwonym, topór srebrny w słup*. Długosz w swym heraldycznym dziele „Klejnoty” umieszcza go na pierwszym miejscu wśród herbów rycerstwa polskiego. Najstarsza znana pieczęć z tym herbem, wojewody krakowskiego Żegoty, przywieszona jest do dokumentu nr 4977 z datą 4.01.1283 roku (w Archiwum Głównym Akt Dawnych, według J. Bieniaka).

Topór, to wyraz, który do nas przywędrował z Persji przez Turcję i Ruś. Oksza, czyli siekiera, różni się od topora kształtem, masywnością żeleźca - topór bojowy był cięższy.

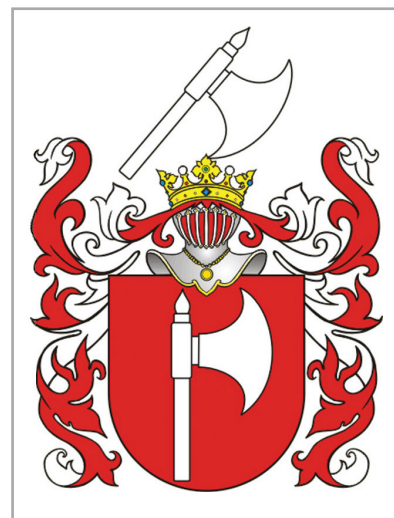
Opisanie herbu Topór

Kasper Niesiecki, w swoim Herbarzu, IX, s. 94. napisał: - *w polu czerwonym topór srebrny, ostrzem w lewą stronę tarczy obrócony*¹. *W klejnocie nad hełmem w koronie, takież topór srebrny tylko, że ostrzem trochę nachylony ku ziemi, jakby końcem utkwiony w koronie* (fot. nr 19a). *Topór biały powinien być w czerwonym polu, ostrzem w lewą stronę tarczy obrócony. Spotyka się odmiany tego herbu z polem tarczy w kolorze żółtym lub błękitnym. Inna nazwa: Starza*².

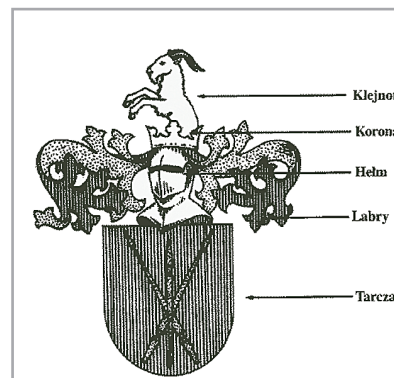
Jest to niewątpliwie jeden z naszych najstarszych herbów, którego rodowód sięga, według niektórych, nawet w czasy Polski przedchrześcijańskiej. Według Niesieckiego, pojawił się on u nas wraz z pierwszym Lechem i czasami jest też nazywany „Starza”, dla podkreślenia „starożytności swojej”. Był najbardziej rozpowszechniony na ziemi krakowskiej, lubelskiej, sandomierskiej oraz na Mazowszu.

¹ Dla jasności muszę tu przypomnieć obowiązującą w heraldyce żelazną zasadę, że opisanie znaku widniejącego na tarczy herbu jest dokonywane od strony trzymającego tarczę, czyli jest lustrzanym odbiciem tego, co widzimy my.

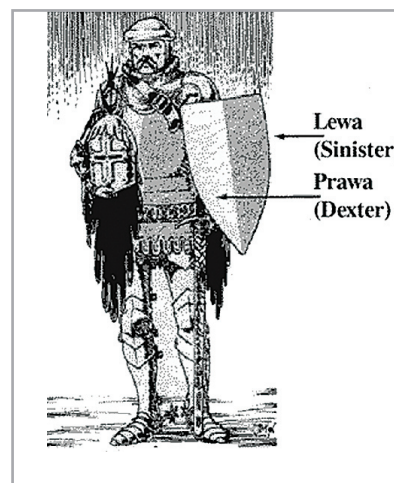
² Kasper Niesiecki: *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego*. T. VII. Warszawa 1989, s.509-510

18. Herb „Topór”

19. Opis herbu

19a. Poglądowe zdjęcie rycerza z tarczą

Herb zaświadczał ciągłość rodu i przynależność do uprzywilejowanego stanu. Ponieważ nazwisk w Polsce średniowiecznej nie było, używano wtedy połączenia imienia, miejsca pochodzenia i herbu, np. Jan z Tęczyna herbu „Topór”. Z czasem przekształciła się taka forma w nazwisko Tęczyński i dotyczyła właściciela Tęczyna. Potomkowie Jana, gdy weszli w posiadanie innych włości, od nich brali swe nazwiska, np. Hinko - od Hinkowa, Ossoliński - od Ossolina, Morawicki - od Morawicy, ale wszyscy herbu Topór, wszyscy z tego samego rodu. Stąd też do jednego herbu należy i kilkaset czasem nazwisk rodzin szlacheckich, tworzących gigantyczny ród heraldyczny, o niewielkim lub żadnym stopniu spokrewnienia, ale mający swe wspólne korzenie w zamierzchłej przeszłości i nazywający siebie braćmi klejnotnymi.

Herbowni:

Herbem „Topór” posługiwało się około 220 rodzin szlacheckich:

Abakiewicz, Aleksandrowski, Bachmiński, Balicki, Barluniński, Bąkiewicz, Bełchacki, Bendkowski, Bętkowski, Białośliwski, Biesiekierski, Biesierski, Bije, Birkowski, Biskowski, Bogdanowicz, Boguski, Bogusz, Bokiewicz, Boksa, Boksza, Bokszański, Boratyński, Borsuk, Broniewski, Bruniewski, Bruniowski, Brzeski, Brzozowski, Butrym, Butrymowski, Byczkowski, Caliński, Charmęski, Charmieski, Chocieszewski, Chroberski, Chrycewicz, Chrystowski, Cielużyński, Cierznicki, Czaplicki, Czayański, Czelużyński, Czerśnicki, Czerznicki, Cześnicki, Częstuniewski, Czodliński, Czyżewski, Czyżowski, Damaborski, Danaborski, Decius, Dimski, Długoborski, Dragatt, Drąsejko, Dronsejko, Dycz, Dyminicz, Dzianajewicz, Dzienajewicz, Dzierkowski, Dzierzbicki, Dzierzkowski, Dzierżbicki, Dzierżkowski, Dziewczopolski, Faranowski, Farnowski, Gajnowski, Giegocki, Giergielewicz, Golanczewski, Goryniecki, Gorzeński, Goźlicki, Grabowski, Gramatski, Grocholski, Grochowicki, Grycewicz, Grylewski, Grzegorzewski, Gumowski, Gutowski, Halko, Hałko, Hinko, Hoffman, Houfman, Hrycewicz, Hynek, Jabłowski, Jachimowski, Jachnowicz, Jakubowicz, Jakubowski, Jakubski, Jakutowicz, Janiszewski, Janowski, Jaranowski, Jarantowski, Jarnowski, Jaroński, **Jasiński**, Jewłaszewski, Jezierski, Jurczycki, Kaliński, Kamieński, Kamiński, Kaniszewski, Kapliński, Kapustyński, Kardamowicz, Kiergielewicz, Kierglewicz, Kisielnicki, Klimontowski, Kloński, Kluński, Kłobuczyński, Kłoński, Kłuński, Knopf, Koczarski, Koczorski, Koiszewski, Koiszowski, Kojrowicz, Kolczewski, Kołęcki, Kolibski, Kolszewski, Kołczek, Konarski, Kopytyński, Kornecki, Koryciński, Korzenicki, Kosielski, Krajowczyk, Krasieński, Krasnopolski, Krasznicki, Kraśnica, Krężnicki, Królewicki, Krynicki, Krzetowski, Krzucki, Krzyski, Krzywczycy, Krzywozycy, Księski, Kunat, Kunejko, Kunowski, Kunszewski, Laskowiecki, Laskownicki, Lownicki, Łabyszcki, Łabyszczki, Łekieński, Łotoczko, Łowieniecki, Maciejewski, Malc, Małomiącki, Małoniecki, Małyński, Marcinowski, Marciszewski, Maślomiącki, Maślomięcki, Matuszewski, Matuszowski, Matuszyński, Miastowski, Miedźwiecki, Miniszewski, Misiewicz, Missiewicz, Młodzowski, Modliszewski, Morawicki, Morawiński, Morski, Mosiej, Moszgawski, Narbut, Narbutt, Naschian, Nasion, Nasyan, Naszyon, Nawoj, Nekanda, Neorza, Niedźwiecki, Niedźwiedzki, Niemirowicz, Nieznański, Norwid, Nos, Nosewicz, Nosowicz, Noszewicz, Obakiewicz, Obidziński, Obiedziński, Obodziński, Oborziński, Obricht, Obrycht, Ochabowicz, Oczechowski, Odalkowski, Odolikowski, Okołów, Okołowicz, Okołów, Okulicz, Olbricht, Olbrych, Osoliński, Ossoliński, Ostrowicki, Ostrowidzki, Ostrowski, Otrowski, Otta, Owca, Paczołtowski, Panigrodzki, Patrycki, Patrzycki, Pemperski, Pernaszewicz, Piekarski, Pielecki, Pilcicki, Pilczycki, Piotrkowski, Pisarzewski, Pląga, Pląga, Plaska, Plaskowski, Plechowski, Pleszowski, Płajski, Płaska, Płaski, Płaskowski, Płaza, Poborski, Połnos, Prusinowski, Przespolewski, Przybytniowski, Raczyński, Rapczyński, Rąbczyński, Rąbczyński, Repnik, Robaczyński, Rokowski, Rosławowicz, Roth, Rykrski, Rytarowski, Ryterski, Rzancki, Rzeszowski, Sarna, Schaaf, Sieciech, Sieciechowski, Siekierzecki, Skrodzki, Skrzelowski, Sładowski, Sławianowski, Sławiec, Sławnik, Słupowski, Słupski, Smoszowski, Solajski, Solayski, Sośniecki, Staręski, Starołęski, Staropis, Starorypiński, Starzewski, Starzon, Starzyski, Starża, Starżon, Straszkowski, Strażon, Subiński, Supiński, Surgewski, Szałajski, Szałayski, Szarbski, Szarna, Szołajski, Szołayski, Szyłański, Szyłański, Szymanowski, Ślezanowski, Ślezański, Tarło, Tarnowiecki, Tenczyn, Tęczyński, Tilkowski, Tochołowski, Tomiszewski, Toniszewski, Toporski, Trąbczyński Otto, Trąmpczyński Otto, Trełęski, Trepka, Trepka Nekanda, Trłęski, Trylski, Tułkowicz, Tułkowiecki, Tułkowski, Uniewski, Wahl, Waldowski, Wałdowski, Wąsowski, Wilcki, Wilkowicki, Wilkowiecki, Wiziński, Włostko, Włostowski, Włóściborski, Wojnowski, Woynowski, Wrona, Wronowski, Wrzępski, Wścieklica, Zabięło, Zabięło, Zagorzański, Zaklika, Zaleski, Zbyluta, Zbyszewski, Zemła, Zemło, Zęczyn, Zieniuch, Złotek, Złotkowski, Złyński, Zmorski, Zrzęcki, Zula, Zwierz, Żegota.